

101917

En av oss?

Få, om noen, nordmenn har levd et mer dramatisk liv enn Jonas Lie (1889–1945).

Han var journalist og skribent, sønnesønn av den store dikteren, selv forfatter av sin tids beste kriminalromaner.

Han var dertil berømt som politieambetsmann, kjent for å stå i ildlinjen som statspolitiets leder under klassekampene i 1930-åra.

Med sitt elegante sigarettmunnstykke, sin sikre replikk, sin sans for internasjonale even-tyr, nøy han beundring som en av mellomkrigstidas mest utpreget moderne menn: Midt i sin tid og hjemmsøkt av dens krav.

Han utførte politioppdrag for Folkeforbundet i Sentral-Europa og Midtøsten. Han hadde ansvaret for vaktholdet over Stalins dødsfiende Leo Trotskij under hans eksil i Norge 1935–36. Under det velkjente psevdonymet Max Mauser skrev han kriminalromaner med aktuelle intriger, framfor alt «En hai følger båten», med henspilling på sin overfart til Mexico som skipsvakt for den forviste Trotskij.

Jonas Lie var kort sagt pres-sens yndling, reklamebransjens modell, skribentenes skribent og publikums helt: En mann med ytre nøktern ro som man like fullt kunne vente det overraskende fra.

Størst

Den største overraskelsen av alle kom da han trådte inn som kommissarisk, tyskinnsatt stats-råd for det nyopprettede politi-departementet i september 1940. Jonas Lie var på kort tid blitt ivrig nasjonalsosialist og lojal quis-lingtilhenger, dertil en imøte-kommende samarbeidspartner for rikskommissar Terboven og de tyske interesser i Norge.

Og ikke nok med det. Blant alle tyske maktinstanser satset denne lovende nordmannen først og fremst på SS, Heinrich Himmlers grumme ordensbroderskap av germansk-mystisk religion, der svartkledde kors-riddere kjempet for blodets sak mot gulletts, og for Germanias redning fra den asiatisk-jødiske innflytelse, i nådeløs angreps-krig mot øst.

Politimann-forfatteren fra Norge ble soldat, ja høy offiser i Waffen-SS, og delte krigsmennes-kår, først i lynkrigen på Bal-kan i 1941, så i skyttergravenes tålmodige stand mot lus og kano-nader langs Leningrad-fronten 1942–43.

Resultatet ble ødelagt helse, men dypere og mer stålsatt tro på Adolf Hitlers historiske mis-sjon.

Hvordan kunne en begavet og storrettet nordmann havne så skjævt?

Pro-tyske aner

Det kulturmiljøet Jonas Lie kom fra, var under første ver-denskrig sterkt pro-tysk. Farens forfatteren Erik Lie – grunnleg-ger av Den norske Forfatterfor-ening, hørte til Tysklands beste støtter i den opinionsstrid som gikk over de nøytrale land, med foredrag og artikler for Tysk-lands sak. Og Erik Lie sto ikke alene, tvert imot; en ikke ubety-delig del av norsk kultur- og åndsmiljø støttet Tyskland i kampen mot det kapitalistiske kremmerlandet England. De unge fra seinbohemens tid, nyro-mantikerne fra 1890-tallet, nær-ret gjerne forakt for England, slik vi kan lese om dem i den unge Hamsuns romaner, kom-binert med beundring for tysk kulturliv, derunder de åndsari-stokratiske tendenser som rundt slutten av århundret hadde gjort opprør mot rasjonalisme og for-reiningsmoral.

I disse kretser var det slett ikke uvanlig å betrakte verdenskri-gen 1914–18 som en skjebne-kamp mellom germansk kontra asiatisk innflytelse, en krig for rasen, blodet, vårt felles gode ar-vestoff.

Den unge Jonas Lie kom til å oppleve Tysklands nederlag, og den fred som brutalt ble tredd over det slagne, utsultede landet, som en skam for Europa. Helt fra de tidligste opphold i Tyskland røper hans journalistikk sympati for revansjismen. Nokså naturlig førte dette ham til å beundre Adolf Hitler og hans bevegelse etter hvert som den rullet fram som en ungdommelig vekkel-sens fonn over d' gamle kultur-land.

Her hjemme var Nasjonal

Jonas Lie: Ligger det hos kulturmennesker en slumrende brutalist bak linjene?

Samling bare et småparti. Intel-nok i en viss utst... sluttet

NS i de lovende 1934-35, den unge maleren K... jell for ek-seriøse. Men bevegelsen ble fort

nær kunnskap gi mer enn man-ge dokumenter. For det var politiet som var og

sekteisk, og mange – deriblant både Lie og Fjell – meldte seg snart ut.

Først med tyskernes invasjon i 1940 ble det lagt basis for en norsk nasjonalsosialisme – under den forutsetning, da, at de andre partiene ble forbudt. Trodde man på Tyskland, var det ikke unaturlig å tro på en omgruppering av de partipolitiske forhold. De gamle partiene – Høyre, Venstre, DNA – var jo frukt av en engelskinspirert parlamentarisme som for lengst hadde utartet til snakkestyre. Nå kom grunnlaget for et mer sentralisert og effektivt system.

De fleste nordmenn betakk seg. Men atskillige titusener gjorde det ikke, og sluttet opp. Hva var så Jonas Lies maktbasis i det nye, germanske Norge som begynte å svinge sin jernhæl i asjälten sommeren 1940?

Om dette vil det snart utkomme en bok, en Jonas Lie-biografi, som jeg tror kan bidra med svar.

Beryktet

En pensjonert politimann fra Bergen, Sverre Rødder, har i mange år samlet stoff til en bok om sin beryktede kollega. Jeg vet at han har hatt adgang til den omfattende dagboka Jonas Lie førte gjennom store deler av sitt liv, samt til den svulmende bunke av etterforskningsdokumenter som ble samlet etter krigen. Dessuten har han sikkert samlet vitneutsagn og historier som har levd i etaten siden Jonas Lies egne dager. Ofte vil en slik etat-

ble Jonas Lies maktgrunnlag i NS-politikken.

Hans makt over sinnene, derimot, hans posisjon i opinionen, var i mangt og mye kriminalforfatterens. Og pussig nok kommer det i år også en bok om Jonas Lie som forfatter. Det er Willy Dahl, vår store kjenner av underholdningslitteratur, som utgir «Max Mauser – men Jonas Lie».

Makten

Kan hende vil Willy Dahl nå gjøre opp for seg etter at han bare avspiste Max Mauser med én setning i sin store litteraturhistorie fra i fjor. En god setning, riktignok: Jonas Lies romaner er «studier i hvordan det onde og destruktive får makten over mennesker», sier Willy Dahl.

Ja, nettopp. Hvordan fikk den destruktive, brutale, psevdoreligiøse krigerkulturen så sterk makt over Jonas Lie fra Norge?

Var det drømmen om å øve norsk dåd, i stedet for – som far og farfar – å skrive på tålmodig papir?

Ligger det hos kulturmennesker en slumrende brutalist bak linjene?

Den som lever gjennom årets bokhøst, vil få se – i alle fall se mer enn hva som hittil er vist av stoff, om vårt kulturmiljø mest berømte forræder. «Judas Lie» ble han kalt av alle norske intellektuelle. Selv ville han, da nederlaget nærmet seg, aller helst finne døden i nærkamp mot hjemmestyrkene.

Jonas Lie utåndet på sin madrass i måldagene 1945, som følge av en febersykdom han hadde pådratt seg ved fronten.